

Energie in Smitsveen – lessen voor wijkaanpak

Het project 'Energie in Smitsveen' is in september 2021 gestart als samenwerkingsproject van zeven organisaties: Stichting Energie Actief Soest, gemeente Soest, het energieloket van de gemeente Soest (Duurzaam Bouwloket), woningcorporatie Portaal, welzijnsstichting Balans, Schuldhulpmaatje Soest en de Hogeschool Utrecht. Het project wordt mede gefinancierd door de Provincie Utrecht. Gezamenlijk willen de partners bewoners van de wijk Smitsveen helpen met het besparen van energie en uitvinden wat ze daarvoor nodig hebben. Smitsveen is een wijk in Soest met veel verschillende culturen en met een laag gemiddeld inkomen. Deze notitie is een tussenstand van het project dat (voorlopig) eindigt op 31 maart 2023.

'Energie in Smitsveen' heeft laten zien dat een gezamenlijke, maar ook brede aanpak van de energietransitie mogelijkheden biedt die onbenut blijven als wegen gescheiden blijven. We hebben het dan over verbinding zoeken met bewoners, over partnerschap van maatschappelijke actoren en over samenwerking tussen beleidsterreinen. In een bijlage gaan we uitvoeriger in op de lessen die we hebben geleerd in Smitsveen en waarvan dit één van de meest pregnante uitkomsten is. Niet voor niets is de titel van de meest recente presentaties van het project 'Energie in Smitsveen' *Sociale cohesie en energietransitie: een innige omhelzing*.

De uitdagingen

Op basis van onze ervaringen in Smitsveen (zie bijlage), weten we inmiddels veel meer over wat er nodig is om in gesprek te komen met mensen met een kleine portemonnee over hun bijdrage aan de energietransitie. Maar we durven de stelling wel aan dat dat niet alleen voor deze specifieke doelgroep geldt. De energietransitie staat in de breedste zin voor de uitdaging om bewoners 'mee te krijgen'. Of beter: om ze mede eigenaar te maken van de energietransitie. Te gemakkelijk denken we in termen van 'overdracht van informatie', van 'zenders en ontvangers', van 'mee laten praten'. Maar voor een zo veelomvattend en ingrijpend onderwerp (ja, tot in de woning van iedere inwoner) is dat niet de weg. Dan gaat het om het opbouwen van vertrouwen, om het luisteren naar wat leeft, om echte betrokkenheid van bewoners, om ontmoetingen en een plek waar bewoners terecht kunnen. En het vraagt om samenwerking van het brede Soester maatschappelijk veld.

De lessen

Op al deze punten zijn in Smitsveen lessen geleerd. Smitsveen is zeker geen doorsneewijk in Soest. Maar wel een wijk waar diversiteit en een laag gemiddeld inkomen leiden tot een serieuze uitdaging als het gaat om maatschappelijke saamhorigheid. Juist daarom zijn de lessen in Smitsveen relevant. Niet zo zeer als blauwdruk. Want iedere wijk is anders. Maar wel als 'inspiratiebron' en 'leerschool'.

Wat zijn de geleerde lessen?

De belangrijkste les? Beschouw een wijkaanpak als een proces van koppelkansen. Breng organisaties en mensen bij elkaar om samen vast te stellen waar de kansen liggen in de wijk. Dat kan heel goed betekenen dat je de energie-insteek loslaat en iets oppakt wat bewoners bezig houdt. Er zal altijd ruimte zijn voor aandacht voor het energievraagstuk. Zeker nu de energieprijzen een thema zijn in iedere woning. Laat ieder doen wat hij/zij leuk vindt (wijkbewoners) of wat zijn kerntaak is (organisaties). En kijk hoe je daar samen meer van kan maken dan alleen, hoe je elkaar daarmee kunt helpen. Daarbij geldt in ieder geval:

- Wees geduldig en nieuwsgierig. Wat leeft er in deze wijk? Wie zijn er actief (organisaties en individuen), Wat brengt mensen samen? (De hoge energieprijs kan in veel gevallen zo'n bindmiddel zijn!).
- Weet wat bewoners nodig hebben om in beweging te komen?
  - Vertrouwen
  - Professionele ondersteuning
  - Lokaal advies (coaches, fysiek energieloket)
  - Geld
  - Voorbeelden

Wat zijn de bedreigingen

Eén van de belangrijkste lessen in Smitsveen is dat je elkaar moet vertrouwen. En zoals iedereen weet: vertrouwen komt te voet en gaat te paard.

- Haast is een slechte raadgever. En... het is niet nodig. 2050 is nog ver weg. Stippel geen inhoudelijk traject uit, maar een procesmatig traject. Wanneer is welke wijk aan de beurt? Neem de tijd.
- Respect is een belangrijke raadgever. In de koppelkansensessies (van de partners in het project) Smitsveen kwam iedereen lachend binnen en ging lachend weg. Ook als er harde noten werden gekraakt. Totdat één van de partners onevenredig onder vuur kwam. Het uitgangspunt moet zijn dat iedereen binnen zijn mogelijkheden het maximale doet. Daarbij past wel een kritische benadering, maar geen verwijten.
- Geld kan een splijtzwam worden. Want er komt zeer waarschijnlijk heel veel geld vrij voor de energietransitie. En als er veel geld vrij komt...
  - ... dan gaan we erom vechten. Doe het niet. Bekijk samen wat je wilt en bekijk dan wie dat het beste kan. Gebruik het geld om dat mogelijk te maken en mobiliseer dan als eerste het lokale veld. Professioneel en vrijwillig. En zorg dat de bewoners de eigenaars zijn en de professionals de ondersteuners,
  - ... dan komen er (nieuwe) commerciële partijen op 'de markt'. Met mooie beloften over effectieve en goedkope aanpakken. Ze zijn nodig, maar laat ze niet het lokale traject overnemen.

Voorstel voor aanpak in Soest

In een gesprek met de wethouders van Energietransitie en Sociaal Beleid van de gemeente Soest is afgesproken dat we (Energie in Smitsveen en gemeente) samen kijken naar wat de lessen in Smitsveen betekenen voor de verdere aanpak van de Energietransitie in onze gemeente. Hier nemen we de vrijheid om vanuit het bovenstaande een eerste aanzet te doen voor zulke aanbevelingen, die ook voor andere gemeente relevant kunnen zijn.

- Maak een planning voor een wijkaanpak. Niet om wijkbewoners te vertellen wat ze te wachten staat, maar om met ze in gesprek te gaan.
- Organiseer in elke wijk ontmoetingen. Ga naar de bewoners toe, bijvoorbeeld met een tent en ga daar het gesprek aan. Beperk het gesprek niet op voorhand tot energie. De problemen en vragen liggen vaak op heel andere punten dan je verwacht. Haal op wat bewoners bezig houdt. Laat dit meewegen in eventueel te maken keuzes, zodat er draagvlak is voor maatregelen die getroffen moeten worden.
- Benut voor deze 'ophaalontmoetingen' de kracht van de vele lokale partijen en bewonerscomités die, elk op hun eigen manier, contact hebben met de inwoners van een wijk. Kijk hoe er verbindingen kunnen worden gelegd om bepaalde doelen te bereiken. Start daarom met een koppelkansensessie met alle die relevante partijen om in beeld te krijgen wat ze kunnen en willen betekenen. Het gaat dan om personele inzet, maar ook om praktische inzet (bakfiets, open huis, energieloket, ...)
- Zorg voor professionele ondersteuning. Vanuit de lokale partners, maar ook door per wijk een projectsecretaris aan te stellen, liefst een bewoner uit de wijk. Die wordt ondersteuner van de bewoners en verbindingspersoon naar de lokale partners.
- Doe er alles aan wijkbewoners zelf in beweging te krijgen. Zorg daarom ook voor een 'Fonds' voor kleine maatregelen (als de landelijke regelingen stoppen). De ervaring leert dat een eerste stap vaak wordt gevolgd door volgende. En probeer een zo divers en representatief mogelijke groep wijkbewoners 'in the lead' te laten zijn. Laat het de taak zijn van de projectsecretaris dit te ondersteunen.
- Zorg voor transparantie. Hoe opener het gesprek kan zijn, hoe beter. Maar als er al keuzes zijn gemaakt, wees daarover dan transparant. Geef als gemeente aan waar we op termijn (2050) naar toe moeten om iedereen van energie te kunnen voorzien en van verwarming. Geef inzicht in welke voor- en nadelen verbonden zijn aan mogelijke keuzes. Zorg ook dat duidelijk wordt dat gemaakte keuzes consequenties hebben voor alle bewoners van de wijk en in een aantal gevallen bindend zullen zijn.
- Zie commerciële initiatieven als mogelijkheid, maar laat ze niet bepalen welke kant het op moet. Ze maken geen onderdeel uit van de besluitvorming, maar kunnen wel behulpzaam zijn bij de uitvoering. Zorg dat dan duidelijk is dat ze onderdeel zijn van de gezamenlijke afspraken (denk aan de aanwezigheid van de wijk tent bij uitvoering van maatregelen).

Bijlage: Leerschool Smitsveen

Hoe is het zo gekomen?

Achter de voordeur in Smitsveen

We nemen voor deze notitie het project 'Energie in Smitsveen' als uitgangspunt, maar dat project is 'aangehaakt' bij een bestaand samenwerkingsproject in die wijk: 'Achter de voordeur in Smitsveen'. Daarin werkten een aantal partijen samen: Balans, Welzin, wijkpolitie, Portaal, gemeente Soest. Dit project was gestart in 2017. Rondom dat project was in 2020 een onderzoek gestart van de Hogeschool Utrecht over de vraag: 'Hoe kunnen de bewoners van Smitsveen meer eigenaarschap verkrijgen over de energietransitie in hun buurt?' 'Energie in Smitsveen' (EiS) mocht de bestaande infrastructuur van dat project gebruiken om haar activiteiten in de wijk Smitsveen zo effectief mogelijk te kunnen uitvoeren. Dat heeft EiS een vliegende start bezorgd en tegelijkertijd heeft EiS het bestaande project een nieuwe impuls gegeven.

In juni 2022 is er in de stuurgroep van het project 'Achter de voordeur in Smitsveen' gesproken over de stand van zaken en de wenselijkheid om het project door te trekken. Daar was unanimititeit over de wenselijkheid daarvan, maar er waren ook zorgen over de (financiële) continuïteit. Er is gesproken over de wenselijkheid van de integratie van de sociaal maatschappelijke aanpak van 'Achter de voordeur...' en het aanpakken van energiearmoede. EiS heeft geleerd dat een brede maatschappelijke insteek kansrijker is dan een specifiek op energie gerichte aanpak. De problemen van mensen met een kleine portemonnee zijn veel breder dan het energievraagstuk en daarom is het van belang ze met een open vizier te benaderen voor een gesprek over wat hen bezighoudt. Nu is de situatie dat er voor de energietransitie (en in het bijzonder het vraagstuk van energiearmoede) momenteel veel middelen vrijkomen, terwijl het project 'Achter de voordeur...' vooralsnog dreigt zonder middelen te komen zitten. Dat lijkt een zeer onwenselijke situatie. Een bredere maatschappelijke 'insteek' zal niet alleen de energietransitie ten goede komen, maar ook kansen bieden voor het vergroten van maatschappelijke cohesie. Zo Kan 1+1 drie worden.

Subsidieregeling provincie Utrecht

Via de gemeente Soest werd Energie Actief Soest geattendeerd op een provinciale subsidieregeling 'Reductie energiegebruik woningen', waarbij speciaal aandacht werd gevraagd voor de provinciale 'Aanpak inclusieve energietransitie'. Energie Actief Soest pakte de handschoen op en nodigde relevante partijen uit voor een brainstorm over een project in Smitsveen. Die kwam er in november 2020. In 'De Plantage' waren aanwezig Portaal, Balans, gemeente Soest, Schuldhulpmaatje Soest, Energie Actief Soest, Hogeschool Utrecht en Duurzaam Bouwloket. Alle partijen waren het erover eens dat het de moeite waard was een gezamenlijke aanvraag te doen bij de provincie voor een pilotproject in Smitsveen.

Het 'thema' van het onderzoek van de HU kon uitgangspunt kon zijn: 'Hoe kunnen de bewoners van Smitsveen meer eigenaarschap verkrijgen over de energietransitie in hun buurt?'. En het project 'Achter de voordeur...' bood een bestaand platform waarbij kon worden aangesloten. In mei 2021 werd de aanvraag ingediend, eind augustus werd de aanvraag gehonoreerd en startte het project 'Energie in Smitsveen'.

Wat is er geleerd, deel 1

Het project 'Energie in Smitsveen' was opgebouwd vanuit een 'klassieke' aanpak: informatieavonden, mensen naar ons toe halen, een website. Maar razendsnel bleek dat een onbegaanbare weg. De eerste belangrijke 'kanteling' was dat we ons realiseerden dat de mensen niet naar ons toe kwamen en dat we dus naar hen toe moesten. EAS deed dat al met haar wijkactie onder woningeigenaren van grondgebonden woningen. Maar in het kader van dit project waren ook juist de huurders zeer relevant.

Daarop sloegen Portaal, Balans en EAS de handen ineen en werd een 'bakfietsrally' gestart langs de 16 huurflats in Smitsveen. Met een bakfiets en een partytent werden 15 'stops' gemaakt voor de ingang van de flats en werden bewoners aangesproken met een 'cadeautje' van €70 in de vorm van een flyer. Dat bedrag mogen inwoners van de wijk gebruiken voor de kosteloze aanschaf van energiebesparende producten in een webwinkel. We spraken uiteindelijk meer dan 300 huurders (in totaal zijn er 1.000 huurflats in Smitsveen). Maar het aantal bewoners dat de €70 inzette bleef achter bij de verwachtingen.

Het project was gestart vanuit de wens mensen met een kleine portemonnee op weg te helpen om zelf aan de slag te gaan met energiebesparing. Dat bleek nog niet zo gemakkelijk. Zelfs niet, toen de energieprijzen ineens enorm gingen stijgen. Bewoners merkten niet direct de effecten daarvan en als ze dat wel merkten waren ze te groot om te kunnen overzien. Wel werd duidelijk dat het gevoel van urgentie toenam, maar het leidde niet meteen tot actie.

Om meerdere redenen (andere prioriteiten, het 'concept' energiekosten niet kunnen overzien, wantrouwen naar de 'afzenders', niet aanwezig zijn, de taal niet spreken, ...) bleek het cadeautje van €70 minder aantrekkelijk dan we dachten. En we kwamen erachter dat veel bewoners niet wisten wat ze moesten met de producten die ze konden aanschaffen.

We stelden ook vast, dat de 'aanpak' van de sociaal makelaars van Balans, die bijna altijd bij de bakfietsstops aanwezig waren, beter werkte dan die van de projectsecretaris of de communicatiemedewerkster. Waar de laatsten 'recht op het doel af' gingen (energiecadeau) gingen de medewerksters van Balans veel meer het 'bredere' gesprek aan. Daarbij kwam dat veel mensen hen al kenden van andere activiteiten. Dat gaf veel vertrouwen.

Wat is er geleerd, deel 2

Met deze lessen in het achterhoofd besloten we het roer opnieuw om te gooien. Er werd een plan bedacht om 'klussers' in te schakelen om energiebesparende producten te installeren. Daarvoor werd contact gezocht met een aantal Soester organisaties (Present, HIP, SWOS).

Present pakte dit zeer enthousiast op en er werd besloten een gezamenlijke actie te doen in het kader van de duurzaamheidsweken in Soest. Dat gaat gebeuren op 8 oktober. Inmiddels werd dit probleem breder gesignaleerd en had de provincie Utrecht een regierol opgepakt om samen met gemeenten een gemeenschappelijke aanpak op te zetten. Ook al, omdat er inmiddels naast de RREW gelden (het cadeautje van €70) nieuwe gelden vrij waren gekomen voor een concrete doelgroep met een laag inkomen. De uitvoering daarvan vroeg ook om een 'klussers-aanpak'. Zo werd het 'Smitsveen initiatief' van 8 oktober ook weer een pilot om te zien hoe effectief zo'n aanpak kan zijn. Bovendien werden bewoners van Smitsveen actief gestimuleerd zich in te schrijven voor de aanpak.

De bakfietsrally kreeg op basis van de opgedane ervaringen in de eerste ronde ook een facelift: een werkgroepje van partners in het project bedacht dat we wijkfeesten moesten gaan organiseren met een bredere insteek. Dat gebeurt op 9, 10, 16 en 17 september van 16.00 tot 19.00 uur, op verschillende locaties in de wijk. Wijkbewoners moeten daar terecht kunnen met al hun zorgen en zoveel mogelijk 'op maat' worden geholpen. Energie is en blijft daarvan een belangrijk onderdeel, maar de verwachting is dat zo'n bredere insteek de effectiviteit zal verhogen. Het accent zal liggen op 'ontmoeten' met hapjes, spelletjes en muziek. Een ideeëndoos en informatietafels bieden de kans om zorgen en ideeën te delen. Alle partners zullen tijdens de feesten vertegenwoordigd en aanspreekbaar zijn.

Het project 'Energie in Smitsveen' is inmiddels een voorbeeldproject van de provincie Utrecht. Dat is omdat we goede resultaten boeken, maar ook omdat we het project echt benutten als leerproject. Daarvoor laat de provincie ook veel ruimte. Zo hebben we onze plannen al twee keer mogen aanpassen.